

УДК 159.947.5

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ У КОНТЕКСТІ НАВЧАЛЬНОГО СТРЕСУ

Колчигіна А.В., к. психол. н.,
асистент кафедри практичної психології
Українська інженерно-педагогічна академія

У статті відокремлено мотивацію досягнення успіху та мотивацію уникнення невдач студентів, досліджено їхній вплив у контексті навчального стресу, визначено особливості тривожності студентів із різним мотиваційним потенціалом досягнення в ситуаціях навчальної діяльності.

Ключові слова: мотивація досягнення успіху, мотивація уникнення невдач, емоційна нестійкість, навчальний стрес.

В статье выделено мотивацию достижения успеха и мотивацию избегания неудач студентов, исследовано их влияние в контексте учебного стресса, определены особенности тревожности студентов с разным мотивационным потенциалом достижения в ситуациях учебной деятельности.

Ключевые слова: мотивация достижения успеха, мотивация избегания неудач, эмоциональная неустойчивость, учебный стресс.

Kolchyhina A.V. THE ROLE OF ACHIEVEMENT MOTIVATION IN THE CONTEXT OF THE EDUCATIONAL STRESS

The article highlighted the motivation to succeed and the motivation of avoiding failure students, their influence in the context of academic stress, defined features of anxiety of students with different motivational potential to achieve in situations of educational activity.

Key words: motivation to achieve success, motivation of avoiding failure, emotional instability, learning stress.

Постановка проблеми. При вивченні ціннісної переваги мотивів успіху студентів нами отримано результати, що вказують на необхідність подальшого дослідження проблеми мотивації досягнення успіху в контексті навчальної діяльності, з метою удосконалення навчання у вищому навчальному закладі та актуалізації потенційних можливостей студентів [2]. У процесі навчальної діяльності відбувається контроль над засвоєнням отриманих знань, що супроводжується переживанням стресових ситуацій. Викладачі використовують різні форми контролю засвоєння знань, що нерідко виявляються активаторами негативних емоцій і психічних станів у студентів. При цьому успішність навчання залежить від того, чи знаходяться студент і педагог в оптимальних для спільної діяльності психічних станах [4].

Провівши психологічний аналіз феномену мотивації досягнення, зазначимо, що дослідникам в теоретичному та практичному аналізі стає очевидна недостатність, інколи - неадекватність використання традиційних тестів інтелекту для визначення майбутньої успішності в навчальній діяльності. Мотивація досягнення є надійним прогностичним параметром досягнень у школі та вищому навчальному закладі. Зазначимо, що в американських дослідженнях мотивації для виявлення мотиву уникнення невдачі застосовувалися опитувальники на тривожність, найчастіше - на екзаменаційну [1, 5, 7].

У процесі навчальної діяльності сучасний студент може знаходитись під впливом навчального стресу, тобто, в ситуації оцінювання викладачами, великого навчального навантаження тощо. Навчальний стрес як різновид стресу, «загальний адаптаційний синдром», має певні стадії: реакція тривоги, під час якої стадія опору організму спочатку знижується, а потім включаються захисні механізми; стадія стійкості, коли за рахунок напруги функціонуючих систем досягається пристосування організму до нових умов; стадія виснаження, у якій виявляється неспроможність захисних механізмів і зростає порушення узгодженості життєвих функцій. Г. Сельє на перших етапах дослідження стресу підкреслював, що за цих обставин можуть виникати не тільки функціональні зміни у внутрішніх органах, а й морфологічні незворотні зміни, тобто серйозні захворювання [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічні аспекти мотивації досягнення розкрито в наукових доробках таких учених: Д. Аткинсона, Т. Гордеевої, С. Занюка, М. Магомед-Емінова, Д. Макклелланда, Х. Хекхаузена, К. Фоменко. Проблематику динаміки психічних станів особистості в умовах екзаменаційного стресу у студентів висвітлено у дослідженнях Н. Діюмідової, М. Кузнецова, О. Кузнецова, В. Шаповалової, Ю. Щербатих. Не зважаючи на велику кількість досліджень мотивації досягнення

та навчального стресу, детальне вивчення зазначеної наукової проблеми є необхідним як у теоретичному плані (для збагачення психологічних знань про механізми регулювання навчальної діяльності у вищій школі), так і у прикладному аспекті (для розробки рекомендацій студентам, викладачам, кураторам, практичним психологам вищих навчальних закладів із питань технології вдосконалення стресостійкості особистості в ситуаціях оцінювання та збереження психічного здоров'я студентів).

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в експериментальному вивченні навчального стресу, тривожності студентів із різною мотиваційною тенденцією досягнення.

Для досягнення зазначеної мети встановлено такі завдання: відокремити мотивацію досягнення успіху та мотивацію уникнення невдач студентів, їх вплив у контексті навчального стресу, дослідити емоційну нестійкість студентів в ситуаціях учбової діяльності та навчальний стрес.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні брали участь студенти-психологи денної форми навчання четвертого та п'ятого курсів факультету міжнародних освітніх програм Української інженерно-педагогічної академії. Нами було використано методика діагностики мотивації досягнення (А. Mehrabian) та методика «Тривожність студентів» [1,6]. Мотивація досягнення виражається в потребі долати перешкоди й досягати високих показників у праці, самовдосконалюватися, змагатися з іншими і випереджати їх, реалізовувати свої таланти і тим самим підвищувати самоповагу [6]. Цей тест призначений для діагностики двох мотивів особистості – прагнення до успіху та уникнення невдачі.

Методика «Тривожність студентів» визначає емоційну нестійкість та наступні інформативні положення: тривога (боязнь), невпевненість в собі, хвороблива дратівливість [1]. Проводився кореляційний аналіз за методикою діагностики мотивації досягнення (А. Mehrabian) та методикою «Тривожність студентів», із метою визначення зв'язку між мотивацією досягнення та емоційною нестійкістю методом коефіцієнту лінійної кореляції (r) Пірсона статистичного пакету Statistica 7.0. У таблиці 1 відображені кореляції між мотивацією досягнення та шкалами тривожності студентів в умовах навчальної діяльності.

Як видно з **таблиці 1**, мотивація досягнення негативно корелює з такими положеннями, як емоційна нестійкість ($r = -0,47$; $p < 0,05$), тривога/боязнь ($r = -0,37$; $p < 0,05$), невпевненість в собі ($r = -0,30$; $p < 0,05$),

хвороблива дратівливість ($r = -0,41$; $p < 0,05$). Можемо припустити, що студенти, в яких проявляється прагнення до успіху, більш емоційно стійкі, тобто при зростанні мотиваційного потенціалу досягнення зменшується емоційна нестійкість, тривога (боязнь), невпевненість у собі, хвороблива дратівливість, а при уникненні невдач – навпаки, збільшується. Емоційна стійкість характеризується в багатьох психологічних підходах емоційною незбудливністю, невідмінністю, тобто не реагуванням людини на емоціогенні подразники, ситуації. Головним критерієм емоційної стійкості для багатьох учених стає ефективність діяльності в емоціогенній ситуації [1]. Такі отримані результати обґрунтовують наступні положення.

Таблиця 1

Кореляції між мотивацією досягнення та тривожністю студентів в ситуаціях навчальної діяльності

Мотиваційний потенціал досягнення (А. Mehrabian)	Емоційна нестійкість	Тривога (боязнь)	Невпевненість у собі	Хвороблива дратівливість
Мотивація досягнення	-0,47*	-0,37*	-0,30*	-0,41*

Примітка: * $p < 0,05$

У нашому дослідженні, метою якого було визначення психологічних особливостей копінг-поведінки в ситуаціях екзаменаційного оцінювання у студентів з різним ступенем мотивації досягнення, було виявлено кореляції між ключовими категоріями успіху та базовими копінг-стратегіями [3]. У деяких випадках обидві величини залежать від цілої сукупності різних факторів, загальних для обох величин, у результаті чого і формується пов'язані між собою закономірності. Коли зв'язок між випадковими величинами виявлений за допомогою статистики, ми не можемо стверджувати, що виявили причину зміни параметрів, скоріше, ми лише побачили два взаємозалежних сліdstва. Усі перераховані взаємозв'язки піддавалися осмисленій інтерпретації, та було зроблено прогностичне припущення, що за цими кореляціями стоїть невелике число латентних факторів, що і зумовлюють дані взаємовідношення.

Отже, при існуючих кореляційних зв'язках між мотивацією досягнення та тривожністю в навчальній діяльності у результаті отриманих даних за методикою діагности-

ки мотивації досягнення (А. Mehrabian) та кластерного аналізу методом k-середніх (k-means clustering) за допомогою комп'ютерного пакету програм Statistica 7.0. студенти були розподілені на три групи. Перша група (25% вибірки) характеризується мотивом прагнення до успіху, друга група – помірною мотивацією досягнення (58% вибірки), третя група характеризується мотивом уникнення невдач (17 % вибірки).

За тестом на навчальний стрес (авторська розробка Ю. Щербатих) нами був досліджений у відокремлених групах (максимальний рівень прояву – 10 балів) такий показник, як внесок окремих проблем студентів у загальну картину стресу за допомогою t-критерію Стюдента [30], результати наведені в таблиці 2.

Характеризуючи навчальний стрес, Ю. Щербатих описує саме екзаменаційний стрес, що займає одне з перших місць серед причин, що викликають психічну напругу в учнів середньої та вищої школи. Навчальний стрес з'являється в житті студентів, де хронічні навантаження міжсесійного періоду переважають з екстремальними емоційними переживаннями під час іспитів [8].

Аналізуючи результати, наведені у таблиці 2, відзначаємо, що за такими по-

казниками, як «суворі викладачі», «велике навчальне навантаження», «незрозумілі, нудні підручники», «життя далеко від батьків», «невміння правильно розпорядитися обмеженими фінансами», «невміння правильно організувати свій режим дня», «нерегулярне харчування», «проблеми спільного проживання з іншими студентами», «конфлікт у групі», «зайве серйозне ставлення до навчання», «небажання вчитися або розчарування в професії», «проблеми в особистому житті», не виявлено достовірних відмінностей у студентів відокремлених нами трьох груп, у залежності від показника мотивації досягнення.

Тобто у студентів з мотивацією досягнення успіху, з помірною мотивацією досягнення, з мотивацією уникнення невдач у приблизно однаковій мірі у загальній картині навчального стресу мають значення такі прояви: «суворі викладачі» (2,7±0,7; 4,6±0,7; 5,2±1,2), «велике навчальне навантаження» (6,3±1,0; 5,8±0,5; 5,4±1,7), «незрозумілі, нудні підручники» (3,7±1,1; 2,7±0,6; 4,0±1,5), «життя далеко від батьків» (1,1±0,5; 2,4±0,6; 2,8±1,9), «невміння правильно розпорядитися обмеженими фінансами» (2,7±0,7; 4,2±0,3; 2,6±1,7), «невміння правильно організувати свій режим дня» (2,9±0,8; 4,1±0,6; 3,4±1,5), «нерегулярне

Таблиця 2

Середні значення показників внеску окремих проблем студентів із різним мотиваційним потенціалом досягнення в загальну картину навчального стресу

Окремі проблеми студентів (Ю. Щербатих)	Мотиваційний потенціал досягнення			t1,2	t1,3	t2,3
	1	2	3			
суворі викладачі	2,7±0,7	4,6±0,7	5,2±1,2	-1,9	-1,9	-0,5
велике навчальне навантаження	6,3±1,0	5,8±0,5	5,4±1,7	0,6	0,5	0,3
відсутність підручників	4,0±1,2	1,6±0,4	2,4±1,3	2,5*	0,9	-0,8
незрозумілі, нудні підручники	3,7±1,1	2,7±0,6	4,0±1,5	0,9	-0,2	-1,0
життя далеко від батьків	1,1±0,5	2,4±0,6	2,8±1,9	-1,4	-1,1	-0,3
невміння правильно розпорядитися обмеженими фінансами	2,7±0,7	4,2±0,3	2,6±1,7	-1,6	0,04	1,2
невміння правильно організувати свій режим дня	2,9±0,8	4,1±0,6	3,4±1,5	-1,3	-0,3	0,6
нерегулярне харчування	3,4±0,8	4,5±0,6	4,2±1,3	-1,1	-0,5	0,3
проблеми спільного проживання з іншими студентами	0,8±0,2	1,4±0,6	0,8±0,5	-0,8	-0,05	0,6
конфлікт у групі	1,7±0,5	2,7±0,7	1,2±0,5	-1,1	0,6	1,2
зайве серйозне ставлення до навчання	3,6±0,9	4,2±0,7	3,4±0,7	-0,6	0,1	0,6
небажання вчитися або розчарування в професії	4,0±1,3	4,7±0,7	6,2±1,0	-0,5	-1,1	-1,1
сором'язливість	3,1±1,1	5,1±0,8	7,0±1,0	-1,5	-2,4*	-1,3
страх перед майбутнім	3,0±1,0	5,4±0,6	8,2±0,9	-2,2*	-3,6**	-2,4*
проблеми в особистому житті	2,3±0,8	4,3±0,7	4,4±2,0	-1,8	-1,2	-0,1

Примітка: 1 – група характеризується мотивом прагнення до успіху; 2 – група студентів з помірною мотивацією досягнення; 3 – група характеризується мотивом уникнення невдач; *p≤0,05; ** p≤0,01.

харчування» ($3,4 \pm 0,8$; $4,5 \pm 0,6$; $4,2 \pm 1,3$), «проблеми спільного проживання з іншими студентами» ($0,8 \pm 0,2$; $1,4 \pm 0,6$; $0,8 \pm 0,5$), «конфлікт у групі» ($1,7 \pm 0,5$; $2,7 \pm 0,7$; $1,2 \pm 0,5$), «зайве серйозне ставлення до навчання» ($3,6 \pm 0,9$; $4,2 \pm 0,7$; $3,4 \pm 0,7$), «небажання вчитися або розчарування в професії» ($4,0 \pm 1,3$; $4,7 \pm 0,7$; $6,2 \pm 1,0$), «проблеми в особистому житті» ($2,3 \pm 0,8$; $4,3 \pm 0,7$; $4,4 \pm 2,0$). Так, згідно з отриманими даними, вагоме значення, що впливає на навчальний стрес у досліджуваних студентів (незалежно від мотивації досягнення), має велике навчальне навантаження.

За такими показниками, як «відсутність підручників», «сором'язливість», «страх перед майбутнім», виявлені достовірні відмінності. У першій групі досліджуваних з мотивацією досягнення успіху достовірно більш вагомий показник «відсутність підручників», що впливає на навчальний стрес, ніж у другій групі з помірною мотивацією досягнення ($4,0 \pm 1,2$ та $1,6 \pm 0,4$ при $p_{1,2} \leq 0,05$). Тобто студентам, орієнтованим на успіх, більш важливим для зменшення навчального стресу є інформативне оснащення навчальних дисциплін, вони прагнуть успіху, тому повинні знати, як його досягти, порівняно зі студентами з помірною мотивацією досягнення. Стосовно показника «відсут-

ність підручників» вірогідних відмінностей між першою та третьою, другою та третьою групами виявлено не було.

У першій групі досліджуваних із мотивацією досягнення успіху достовірно більш низький показник «сором'язливість», порівняно з третьою групою студентів із мотивацією уникнення невдач ($3,1 \pm 1,1$ та $7,0 \pm 1,0$ при $p_{1,3} \leq 0,05$). Тобто у студентів, що уникають невдач, їх сором'язливість впливає на навчальний стрес, порівняно зі студентами, орієнтованими на успіх. Стосовно показника «сором'язливість» вірогідних відмінностей між першою та другою, другою та третьою групами виявлено не було.

У першій групі досліджуваних із мотивацією досягнення успіху достовірно більш низький показник «страх перед майбутнім», порівняно з другою та третьою групами студентів із помірною мотивацією досягнення та з мотивацією уникнення невдач ($3,0 \pm 1,0$ та $5,4 \pm 0,6$; $8,2 \pm 0,9$ при $p_{1,2} \leq 0,05$, $p_{1,3} \leq 0,05$). Тобто у студентів, що уникають невдач, страх перед майбутнім достатньо вагомо впливає на навчальний стрес, порівняно зі студентами, орієнтованими на успіх. Стосовно показника «страх перед майбутнім» вірогідних відмінностей між другою та третьою групами виявлено не було.

Таблиця 3

Середні значення показників прояву навчального стресу студентів з різним мотиваційним потенціалом досягнення

Прояви стресу, що пов'язані з навчанням (Ю. Щербатих)	Мотиваційний потенціал досягнення			t _{1,2}	t _{1,3}	t _{2,3}
	1	2	3			
відчуття безпорадності, неможливості впоратися з проблемами	$1,7 \pm 0,5$	$4,9 \pm 0,7$	$6,8 \pm 1,2$	-3,1**	-4,9**	-1,2
неможливість позбутися від сторонніх думок	$2,4 \pm 0,6$	$5,0 \pm 0,7$	$8,0 \pm 0,9$	-2,5*	-5,0**	-2,2*
погана концентрація уваги	$3,0 \pm 1,0$	$4,3 \pm 0,6$	$6,2 \pm 1,1$	-1,2	-2,0	-1,5
дратівливість, образливість	$2,8 \pm 0,8$	$3,8 \pm 0,7$	$4,6 \pm 1,3$	-0,9	-1,3	-0,6
поганий настрій, депресія	$3,8 \pm 1,0$	$5,2 \pm 0,7$	$5,8 \pm 1,7$	-1,2	-1,1	-0,4
страх, тривога	$3,2 \pm 1,1$	$5,6 \pm 0,7$	$7,8 \pm 0,6$	-2,0	-3,1**	-1,6
втрата впевненості, зниження самооцінки	$2,9 \pm 1,0$	$4,5 \pm 0,6$	$6,6 \pm 1,3$	-1,5	-2,3*	-1,6
поспіх, відчуття постійної нестачі часу	$5,0 \pm 1,3$	$5,2 \pm 0,6$	$5,4 \pm 1,7$	-0,1	-0,2	-0,2
поганий сон	$4,0 \pm 1,2$	$5,3 \pm 0,7$	$5,0 \pm 1,3$	-1,0	-0,5	0,2
порушення соціальних контактів, проблеми у спілкуванні	$2,6 \pm 1,0$	$3,9 \pm 0,6$	$3,6 \pm 1,3$	-1,3	-0,7	0,2
прискорене серцебиття, болі в серці	$1,8 \pm 0,6$	$3,3 \pm 0,7$	$4,6 \pm 1,4$	-1,4	-2,1	-0,9
утруднене дихання	$1,8 \pm 0,8$	$3,0 \pm 0,7$	$3,2 \pm 1,4$	-1,1	-1,0	-0,1
проблеми зі шлунково-кишковим трактом	$1,8 \pm 0,9$	$3,8 \pm 0,6$	$1,2 \pm 0,4$	-1,9	0,4	2,2*
напруга або тремтіння м'язів	$1,4 \pm 0,5$	$2,7 \pm 0,5$	$4,8 \pm 1,1$	-1,6	-3,3**	-2,0
головні болі	$2,4 \pm 0,9$	$3,7 \pm 0,5$	$4,4 \pm 0,9$	-1,3	-1,5	-0,7
низька працездатність, підвищена стомлюваність	$4,2 \pm 1,1$	$4,2 \pm 0,6$	$6,6 \pm 1,2$	0,04	-1,4	-1,8

Примітка: 1 – група характеризується мотивом прагнення до успіху; 2 – група студентів із помірною мотивацією досягнення; 3 – група характеризується мотивом уникнення невдач; * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$.

Х. Хекхаузен відзначає, що слово «мотивація» виступає в психології як узагальнююче позначення численних процесів і явищ, суть яких зводиться до того, що жива істота обирає свою поведінку, виходячи з його очікуваних наслідків, і вживає їх в аспекті його напрямку і витрат енергії. Х. Хекхаузен відносить до проблемної області, яку називає мотивацією, наступні компоненти: цілеспрямованість поведінки; початок і завершення більших фрагментів поведінки; його відновлення після переривання; перехід до будь-якого нового фрагмента поведінки; конфлікт між різними цілями та його вирішення [7].

За тестом на навчальний стрес (авторська розробка Ю. Щербатих) нами був досліджений у відокремлених групах (максимальний рівень прояву – 10 балів) показник прояву навчального стресу за допомогою t-критерію Стюдента [30], результати наведені в **таблиці 3**.

Аналізуючи результати, наведені у **таблиці 2**, відзначаємо, що за такими показниками, як «погана концентрація уваги», «дратівливість», «образливість», «поганий настрій, депресія», «поспіх, відчуття постійної нестачі часу», «поганий сон», «порушення соціальних контактів, проблеми в спілкуванні», «прискорене серцебиття, болі в серці», «утруднене дихання», «головні болі», «низька працездатність, підвищена стомлюваність», не виявлені достовірні відмінності у студентів відокремлених нами трьох груп, у залежності від показника мотивації досягнення.

За такими показниками, як «відчуття безпорадності, неможливості впоратися з проблемами», «неможливість позбутися від сторонніх думок», «страх», «тривога», «втрата впевненості», «зниження самооцінки», «проблеми зі шлунково-кишковим трактом», «напруга або тремтіння м'язів», виявлено достовірні відмінності. У першій групі досліджуваних з мотивацією досягнення успіху достовірно менш виражені показники «відчуття безпорадності, неможливості впоратися з проблемами» ($1,7 \pm 0,5$ та $4,9 \pm 0,7$; $6,8 \pm 1,2$ при $p_{1,2} \leq 0,01$, $p_{1,3} \leq 0,01$), «неможливість позбутися від сторонніх думок» ($2,4 \pm 0,6$ та $5,0 \pm 0,7$; $8,0 \pm 0,9$ при $p_{1,2} \leq 0,05$, $p_{1,3} \leq 0,01$), порівняно з другою групою студентів із помірною мотивацією досягнення та в третій групі з мотивацією уникнення невдач. Тобто студенти з мотивацією уникнення невдач в умовах навчального стресу більш переживають, та не можуть собою опанувати, порівняно зі студентами з мотивацією досягнення успіху.

М. Селігман відзначав, що тривале переживання неуспіху є запорукою зниження очікувань про успішність суб'єктом.

М. Селігман сформулював поняття вивченої безпорадності та ввів поняття песимістичного й оптимістичного пояснювального стилю. Він доводив, що, виходячи з того, як саме людина визначає причини, які ведуть до невдач або досягнення успіхів, можна впевнено прогнозувати її поведінку. М. Селігман і його колеги довели, що люди з оптимістичним стилем досягають великих успіхів і вчать швидше [1].

У першій групі досліджуваних із мотивацією досягнення успіху достовірно менш виражені показники «страх, тривога» ($3,2 \pm 1,1$ та $7,8 \pm 0,6$ при $p_{1,3} \leq 0,01$), «втрата впевненості, зниження самооцінки» ($2,9 \pm 1,0$ та $6,6 \pm 1,3$ при $p_{1,3} \leq 0,05$), «напруга або тремтіння м'язів» ($1,4 \pm 0,5$ та $4,8 \pm 1,1$ при $p_{1,3} \leq 0,01$), порівняно з третьою групою з мотивацією уникнення невдач.

У другій групі досліджуваних із помірною мотивацією досягнення достовірно більш виражений показник «проблеми зі шлунково-кишковим трактом» ($3,8 \pm 0,6$ та $1,2 \pm 0,4$ при $p_{2,3} \leq 0,05$), порівняно з третьою групою з мотивацією уникнення невдач. Тобто студенти з мотивацією уникнення невдач в умовах навчальної діяльності менш впевнені, їх занижена самооцінка впливає на рівень навчального стресу, що проявляється не тільки в зовнішній поведінці, а й на внутрішньому рівні.

Висновки з проведеного дослідження. У результаті проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки, що студенти, в яких проявляється прагнення до успіху, більш емоційно стійкі, тобто при зростанні мотиваційного потенціалу досягнення зменшується емоційна нестійкість, тривога (боязнь), невпевненість у собі, хвороблива дратівливість, а при уникненні невдач – навпаки, збільшується. Для студентів, орієнтованих на успіх, достовірно більш важливим є інформативне оснащення навчальних дисциплін, вони прагнуть успіху, тому повинні знати, як його досягти, порівняно зі студентами з помірною мотивацією досягнення.

У студентів, що уникають невдач, їх сором'язливість та страх перед майбутнім достовірно більш впливає на навчальний стрес, порівняно зі студентами, орієнтованими на успіх. Таким чином, студенти, орієнтовані на успіх, більш захищені в процесі навчальної діяльності під час впливу навчального стресу, ніж студенти з помірною мотивацією досягнення та мотивацією уникнення невдач.

Зважаючи на все вищесказане, можна констатувати необхідність розробки корекційних заходів з урахуванням підходу до формування усвідомлюваної мотивованої

та цілеспрямованої поведінки з орієнтацією на досягнення успіху, підвищення рівня впевненості в собі у навчальній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ильин Е. Мотивация и мотивы / Е. Ильин. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.

2. Колчигіна А. Ціннісна перевага мотивів успіху студентів-психологів з різним ступенем потреби в досягненні / А. Колчигіна // Науковий огляд. – 2016. – № 10 (31). – С. 126–134.

3. Колчигіна А. Копінг-поведінка студентів з різним ступенем мотивації досягнення в ситуаціях оцінюван-

ня (на прикладі іспиту): автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 / А. Колчигіна – Х., 2016 – 22с.

4. Кузнецов М. Эмоциональная память / М. Кузнецов. – Харьков: Крок, 2005. – 568 с.

5. Макклелланд Д. Мотивация человека / Д. Макклелланд. – СПб.: Питер, 2007. – 672 с.

6. Фетискин Н. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. Фетискин, В. Козлов, Г. Мануйлов. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2002. – 490 с.

7. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен – СПб.: Питер; М.: Смысл, 2003 – 860 с.

8. Щербатых Ю. Психология стресса и методы коррекции. – СПб.: Питер, 2006. – 256 с.